

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ՔԱՐԴՄԱՆԻՉՉՆԵՐՈՒՆ

ԿԱՐՈՅԵՑԵԱԼ ԵԲՐԱՅԱԳԻՑՈՒԹԻՒՆԻ

Ա.

Հանդէս Ամսօրեացի՝ 1927 տարւոյն վերջը հրատարակած Յարելինական միացեալ թիւերուն մէջ (Նոյ.-Դեկտ.) առաջին տեղը տրուած է յայտնի հայոցէտ Բ. Macleerի յօդուածին՝ որ հասեալ վերնագիրը կը կրէ. «Հայ բարզմանիցները օգտուած են արդիօք երրայական բնագիրնե»։ Աւուցչապեսը նկատի առած է այն հարցը՝ զոր ողբացեալ Արշակ Տէր Միքէլեան յուղած էր ասկէ տարիներ առաջ, 1892ին, իր Die Armenische Kirche գերմանիկէն զործին 35 էջին նկրքե զրած ծանօթազրութեամբը։ Հեղինակը քանի մը նշաններ ցոյց տալով՝ ջանացած է հաստատել թէ մէր նախնիք օգտուած էին երրայական բնագիրնե, չին կտակարանի թարգմանութեան մէջ։ Այդ թուականէն ասդին՝ եթէ չենք սիսալիք՝ ոչ ոք զրազած է մէր մէջ բանասիրական նոյն հարցով, ոչ է իսկ Տէր Միքէլեան, զամանի դժբախտաբար կարճ եղած է իր կեանքը։ Եւրոպացի բանակրներն ալ քննութեան առարկայ չեն ըրած զայն։ Այս անդամ Ֆրանսացի Ռևուցչապեսը աչքէ անցընելով Տէր Միքէլեանի ցոյցումները՝ մի առ մի կը հերքէ զանոնք իր մասնաւոր յօդուածին մէջ։

Որպէս զի անձանօթ չման մէր ընթերցողները այդ հետաքրքրական հարցին վիրաբերող երեսյթներւուն, աւելորդ չենք համարիք մէջ րիբել զանոնք, ինչպէս ըրած է արդէն քննադատը։ Տէր Միքէլեան՝ իրարի իր անձնական հետազոտութիւններու արդինքը՝ զիտել առաւած է նշաններ մը, որոնք, ինչպէս պիտի անմոնի, չա՛տ չուտով տարած են զինքը վճռական համոզումի մը։ Ան կը յայտարարէ անվերապահորէն՝ թէ չին կտակարանի վիրքերը զրժուար է որ թարգմանուած ըլլան Եօթանասնից (յոյն) բնագիրէն եթէ մտազիր ըլլանք Հայերէն Աստուածաշունչի բարձաթիւ առանձնայատկութիւններուն՝ որսնց-

մով կարելի է դուշակել՝ թէ մեր թարգմանիները Պէտքոյի (ասորական) հետ Եօթանասնիցն աչքի առջև ունենալով հանգերձ երրայական քնազիրին ալ օգտուած ևն անիսակած։

Առա իր քանի մը փաստերը.

1. Շատ մը անուններ (յատուկ) Հայերէնի մէջ տարբեր են Եօթանասնիցն։

2. Եօթանասնիցի ընդմիջարկումները չեկան Հայերէնին մէջ (Ճ՛ո Ծննդոց և գրւուն 2 համարը):

3. Ա. Թագ. Ժդ 1 համարը կը պակսի Եօթանասնիցն մէջ, բայց Հայերէնը բառացի ունի զայն, ինչպէս որ կը գտնուի Մատրական (երրայական) բնագիրին մէջ։ — «Արզի տարելոր Սուտուղ ի թազաւորել իւրում, եւ երկուս ամս թազաւորեաց ի վերայ իսրայելի»։

4. Ա., Թագ. Ժ, Յ համարին մէջ Եօթանասնիցն ու Մտսորականը ունին «Թարգու», իսկ Հայերէնը կը զրէ «Դերովրա», որ աւելի ճիշգ է։

5. Հայը յաճախ բոլորովին տարրեր վիրնագիրներ ունի Սաղմոսներու, այսպէս Ա. Սաղմոսը երկուքի բաժնուած է, և Յին վրայ զրուած է «անվերնազիր ի յերրայիցւոց»։

6. Երգ երգոցի մէջ, ըստ հայ թարգմանութեան, խօսող անձերը հարան ու փեսայ կը կոչուին, ու զիրքին վերջն ալ կը գտնուի հատուած մը «յայլմէ տուչութենէ» թարգմանուած։

7. Հայերէնին մէջ Երեմիայի բոլոր զլուխներն ու համարները համաձայն են Մտսորական բնագիրին և ոչ թէ Եօթանասնիցն։

8. Եսթերի Ա. զլուխն առաջ՝ Հայերէնին մէջ կը կարգանք ԺԱ. և ԺԲ. զլուխները։

9. Եօթանասնիցի «Սարաւովթ» յին տեղ Հայերէնը ունի «տէր զօրութեանց» (Ա. Թագ. Ա., Յ. Եսայի, Ա., Զ. Զ. Յ. և Ալն.):

10. Ա. Թագ. Ժդ 1 համարին մէջ Հայերէնը կիրա կը թարգմանէ Երրայականին և Եօթանասնիցին Աշուշան։

11. Այն բառերը՝ որոնք նոյն են Հայերէն և երրայեցերէն լեզուներուն մէջ՝ Հայը չի թարգմաներ զանոնք. զոր օր. Երգ երգոց, Բ 1, Ե 13. Բ. Մնաց. Դ 5 շոշան-

բառը, եւ Յոր(*), իջ 8. Ավսէէ, ժդ 12, և այլն ծար բառը, նաև Ա. Թագ. իւ 29, ծարեալ ի ծարի բառերը:

12. Յեսուայ զիրքին մէջ (Բ. 3) Հայկիրէնը ունի նամար. երրայիցոց (ԺԱ. 31) եւ Յակոբայ թուղթերուն մէջ (Բ. 25) Բախար, իսկ Մատթէոսի մէջ (Ա. 5) Հրամար:

Տէր Միքէլեանի այս ցուցումները սահայն որոնց պաշտոն տրուած է հաստատել թէ հայկիրէն Աստուածաշռնչը շատ բան կը պարափ երրայական բնագիրլն, կամ թէ մէր թարգմանիչները ուղղակի օգտուած են անկէ, պէտք է լսել թէ արօրին ետևէն լծու ած եղներ են միայն, որոնց գործը չէ հերկէլ Աստուածաշռնչի հայ թարգմանութեան պաշտին անձանօթ կողմերը, եւ Ռւսուցչոպետը իրենց արմէքին վերածած է այդ ամէնը՝ կարուեկ և հեղինակաւոր առարկութիւններով, առանց իսկ մատնանշելու կամ Ասորական բնագիրէն և կամ Եօթանասնիցէն տարբերող այլ և այլ Codex ներու գերը, լուսարանութեան կարօտ մէկ իրկու կէտերու համար:

Տէր Միքէլեանի այս հապճեպ նկատողութիւններուն մէջէն՝ հազիւ թէ կրնան նշանակութիւն մը ունենալ 5 եւ 7 ցուցումները, զորս կարելի է սակայն մէկնել առանց երրայական բնագիրի մը օժանդակութեանը, քանի որ տակաւին քննութեան առարկայ չեն եղած զանազան Codex-ներու բոլոր պէսպիսութիւնները:

Մենք չենք զարմանար Տէր Միքէլեանի այս փութիուութեան մասին, զիտնալով որ ան ո՞չ թէ հին հայ թարգմանիչներուն ձրիարար կ'ընծայէ երրայիցերէնի զիտութիւնը, այլ և Գրիգոր Տղայի կը չնորհէ նոյն նմուռութիւնը, միամտօրէն համեցնելով կաթողիկոսին մէկ առածաւոր խօսքէն՝ զոր ան կ'ուղէ առ Գրիգոր Տուտեսրի զրած թուղթին մէջ սո բառերով. « կարծելով թէ մեք երրայիցերէն ոչ զիտեմք » (Նամականի, էջ 28. Վենետիկ), բնքնին յայտնի է սակայն թէ Կաթողիկոսը կը կիրարէէ բացատրութեան այն ձեւ՝ որպէս իրթին համարուած կամ զադանի հանգամանք ունեցող իրի մը կ'ակնարկաւէր

(*) Գերմանեւէն զործին մէջ սպրանտ սպազմական սխալը ուղղած են, Johanneseը փոխելով Յօհի.

ժամանակին, ինչ որ սովորութիւն է ըսկէ նոր մեր օրերուն. C'est de l'hébreu pour moi, կամ՝ Je crains que cela ne soit de l'hébreu pour vous, et je m'explique: Խնդիրն ալ շատ պարզ էր. Գրիգոր Տղայ ըսկէ չէր ուզկի թէ՝ երրայիցերէն զիտէ, այլ իր հայկականորդին կողմէ՝ Մովսէսի (քերթողահօր) անունով տարփողուած գրուածքէն (Տե՛ս Գրիգոր թղթոց, էջ 22-28) չէր կրնար խարուել, վասնզի սուտանուն գործ մըն էր ան, ուստի զայտնից մը չէր իրեն համար այդ կեղծիքը (?), ևայլն:

Հայկիրէն Աստուածաշռնչի և Եօթանասնիցի միջն տեղ տեղ երկացող տարրերութիւնները՝ հարեւանցի ակնարկով մը միայն զիտուելով խորհիլ տուած է ուրիշներու ալ՝ (*) թէ մէր նախնիք պէտք է օգտուած լըլան երրայական Բնագիրէն: Բայց այս եօթագրութիւնը զուրկ է ամէն հաւանականութենէ: Հայդէտ Ռւսուցչապեալ ցոյց տալու համար՝ թէ շին կտակարանի հայերէն թարգմանութեան մէջ բազմաթիւ երրայական բառեր՝ չնորհիւ Եօթանասնիցին՝ անցած են մեզի իրենց հումեւ օտարութիւնով (**), անոնցմէ 30 իչ չափ կը յիշէ իր յօդուածին մէջ, անզամ մըն ալ եղծելով Տէր Միքէլեանի կարծիքը, ըստ որում Ազօտի ի կիրա թարգմանութիւլ (աւելցնենք՝ քանի մը անգումներով), կամ Տաճառնի տէր զօրութեանց թարգմանութիւլ (ըսհնք՝ թէ թիւով շատ աւելի է Սարաւոյիքը) մէր թարգմանիչներուն երրայիցիսութեան հաւասարիք մը չեն: Եօթանասնիցով հարացուած ուրիշ քանի մը երրայիցերէն բառերու հայերէնն ալ՝ զորս յետոյ պիտի նշանակնիք՝ չեն կրնար նըրպաստ մը բնձեսել Տէր Միքէլեանի վարկածներուն:

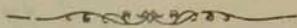
(*) Մեծանուն Գերազանչեան ալ՝ Պարոյ Հայոց եայեւեն Աստուածաւնչի պատրաստիքան օհերուն, 1894 ին, նոյն միտքը բերանցի լոյսն է ինձիքը: մեր Թարգմանիչները երրայիցերէն ալ զիտէնի, եւալին. բայց իմ խօսան կարծիք եղած եւ այն անելին՝ թէ մեր Թարգմանիչներն ասոյզ» կամ «նումարիտ» օրմանիք մնանիւ՝ ուրեմ բառացին վրայ կընալին նումարուած ըրբ նուե բնագրական ցլույ ենթ՝ աննա չեր բառարանէ կարեւոր, ասորական բնագրին բանին ալ չանենելով անուշ:

(**) Այս մասին, տեսակցութեան մը առ իրով, 1920 ին, պատի ունեցած են Պ. Մազերի եւս յայտնելու իմ անձնական կարծիք:

Գ. F. Macler, ապացուցելէ յետոյ՝ թէ այսերէն Հին Կոտակարանը երբայականէն չէ թարգմանուած, և թէ ո՞ր և է ժամանակ մեր թարգմանիչները չեն օգտուած անկէ, հետեւեալ տեսութեամբ կը վիրջացնէ իր յօդուածը. «Ե. զարու Հայ թարգմանիչները կրնային երբայցերէն գիտնալու բայց որպէսզի կարելի ըլլայ հայերէն և երբայցերէն Աստուածաշռւնչներու միջն ձեռք բերել մերձաւորումներ՝ որոնք չեն բացատրուիր յօյն բնագիրով, հարկ է երկարաշունչ և աւելի կատարեալ աշխա-

տանք մը ընել, ինչ որ պարզ յօդուածի մը սահմանէն գուրս կը մնայ: Կարեւոր է առ այդ՝ ուսումնասիրել ժ՛Դ-Ժ՛Բ գարերու մրջոցին զրի տանուած այն քանի մը Զեռագիրները՝ որոնք երբայական հասարակ կամ յատուկ անուններու բացատրութիւնները կուտան հայերէնով, թէև մեծ բան մը չակնկալուիր այդ ամէնէն. ու կը մնայ սա ստոյգ իրողութիւնը՝ թէ հայերէն Հին Կոտակարանը Յունարէնին վրայէն է թարգմանուած և ո՛չ երբայական բնագիրէն ու:

Ե. Ե. Դ.

ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՒԻ ՃԱՌԵՐՈՒ ՄԵԿ ՆՈՐ ԶԵՐԱԳԻՐԸ

(Յար. Աթոն, Գ. Տարի Թիւ 1. 27 էջ)

Տպագիրը

- » — » 36-37 գգուանք գգուանաց, և սփոփումն փափկութեանց
- » 180 » 3 ի մահուանէ ի կեանս ընկեցաւ
- » — » 6 ի հոգոց յանհողութիւն
- » — » 9 Սրդ զու այդիւ մխիթարեամ ամենայնիւ
- » — » 17 Ահա ամենայն թագաւորք
- » — » 34 զի սուզ անյուսից է
- » — » 38-39 սաղմոսիւք և օրհնութեամբք ի կեանս յղարկեմք
- » 181 » 9 արգիլէք զլաւականս
- » = » 11 արհամարհեցէք զեղանակամարս լալականաց
- » — » 14 յանօրէն մոլորութիւնէն
- » — » 15 ի հեթանոսական ամրարշութիւնէն
- » — » 16-17 և զանյոյս մթերս
- » — » 19-20 և հանդստեան և երկնից արքայութեան արժանի լիցուք

Զեռագիրը

- գգուանք գգուանաց և փափառմն փափկութեան
- ի մահուանէ ի կեանս դարձաւ Ունչ առը ունչ՝ ի արտմութիւնէ յուրախութիւն
- արդ և զու այս ամենայն յուսովքս մխիթարեամք
- ահա ամենայն թագաւորք և թաղուհիք
- զի սուզ մորոսաց է և անհաւատից սաղմոսիւք և աւրհնութեամբ յուղարկեմք
- անարգեցէք զձայնարկուս
- արհամարհեցէք զեղամայրու (!) լալականաց
- յանօրէն ի զիւական մոլեգնութիւնէ ի հեթանոսական յամբուրիչտ սովորութիւնէն. Կառելշնէ, և մաքրեցէք զաղճատանս հրէական տըխութեանց.
- զանյուսաւի թախծանացն մթերս Զանչ այ ոռչէրը բայց իւ արտանանչ. և յուզարկեցուք սաղմոսիւք եւ հոգեւոր աւրհնութեամբք, զի սստեցեալ պատուով, և անդը երթեալ զփափակելիսն ժառանգեցուք, և խոստացեալ բարութեամբն փափկասցուք ի Քս. Յս. ի տէր,